

Te Kete Rauemi Kia Ōrite – tā Aotearoa New Zealand tikanga mahi pono e tutuki ai te taiao mātauranga matua tuwhera tonu, e ūrite ana mō ngā ākonga whaikaha

Kupu whakarāpopoto

He aha te mea nui o te ao?

He tangata, he tangata, he tangata.

What is the most important thing in the world?

It is people, it is people, it is people.

Ko te Kete Rauemi Kia Ōrite he aratohu hei āwhina i ū Aotearoa whakahaere mātauranga matua kia pai ake te tautoko i ngā ākonga whaikaha.

Hei tikanga mahi pono mō Aotearoa, he mea hoahoa tēnei kia tutuki i tētahi taiao ako tuwhera tonu, ūrite hoki mō ngā ākonga whaikaha. Hei āwhina te kete rauemi i ngā kaimahi katoa o ngā whakahaere mātauranga matua (ngā TEO) kia ngākau titikaha, me ngā kaiwhakahaere o te whakahaere whānui kia riro mā rātou e whakarite i ngā tikanga pai o te kete rauemi. Ka tautoko hoki te Kete Rauemi i a rātou ki te hanga Mahere Mahi Whaikaha i ngā TEO.

Ko ngā ākonga whaikaha tētahi o ngā rōpū ākonga kua tino mahue i ngā whakaakoranga mātauranga i Aotearoa. Kei ngā taiao ako kua hoahoatia mō ngā ākonga hauā-kore ētahi tauārai akoranga ki ngā ākonga whaikaha, otirā ngā ākonga mātau ki te ako. He mea waihangā ēnei taiao ako i runga i ngā hiahia pāpori me te whakaaro me ngā hanganga e hāngai ana ki te nuinga o te hunga e ako ana. Ka kitea i tēnei tauira o te whaikaha nā te tangata tonu i hanga i runga i ngā whakaaro me ngā mahi whakakake. Nō reira, mā te tangata anō aua taiao aukati e wetewete.

Kei te mōhio te Kāwanatanga ko te tipu o te ōhanga o Aotearoa me ngā otinga pāpori pai ake e whakawhirinaki ana ki te ūrite o te whai wāhi me ngā huarahi mā ngā ākoanga katoa, me te hunga whaikaha.

He mea tino whai tikanga ki te pūnaha mātauranga matua tuwhera tonu te kanorau, me ngā ākonga whaikaha, ka mutu he mea taketake ia kia mauroa ai te mātauranga matua. Me ūrite rawa te motika o ngā ākonga whaikaha ki ūtahi atu ki te whai mātauranga kia puāwai ai te pito mata, ā, ka kaha tirohia rātou hei rōpū tōmua.

Ka taea e te tangata whaikaha te tuku amuamu ki te Kōmihana Tika Tangata ina kua whakatoiharatia ia e tētahi tangata, tikanga rānei mō tōna āhua whaikaha noa iho te take. Ka taka te toihara ina ka aukatia noa ihotia te tangata whaikaha ki tētahi mahi e tuwhera kau ana ki tētahi atu, ā, ka mutu kāore e tika ana kia pērātia. Ka taka te toihara ina ka aukatia te whakaurunga o tētahi ākonga whaikaha ki tētahi whakaakoranga mō tōna āhua whaikaha te take me te korenga o te TEO i āta tirotiro me pēhea e tautoko ai i taua ākonga kia tutuki i a ia te whakaakoranga. Tērā rānei ka tukua te ākonga whaikaha kia uru ki tētahi whakaakoranga engari tē tukua he aha hei tautoko i tana ako (reasonable accommodations).

Katoa ngā whakahaere e tuku ana i ngā rawa, ratonga, rauhanga tūmatanui, waka, mahi, mātauranga, whakangungu me ngā wāhi noho me whakarite noa he tikanga, he wāhi rānei mō te hunga whaikaha e ai ki te Ture Tika Tangata o Aotearoa. Mō ngā whakahaere mātauranga matua ka whāiti mai ko ngā āhuatanga katoa o te tuku whakaurunga tuwhera noa, pēr`ai ngā tukanga whakauru, ngā mahi whakaako, ngā ratonga tautoko, me te tuku pārongo whakaurunga, rauemi whakaakoranga, te aha atu, te aha atu.

Ahakoa te tokomaha o ngā ākonga whaikaha tērā e tino tautokohia ana e ngā kaimahi kei ngā whakahaere mātauranga matua, mōhio tonu mātou mō te nuinga he whakahihiri tonu rātou ki ngā mahi tautoko o aua kaimahi anake. Kua kaha haere te tono a ngā ratonga tautoko whaikaha mō ngā whakaritenga tautoko ako. Kua tae ki te wā, kia nuku mai i tētahi huarahi o te whakaratonga takitahi ki tētahi huarahi whānui. ‘mai i runga’, arā, e arahina ana e ngā kaiarataki matua, ā, puta noa, puta noa i te whakahaere.

Mā te Kete Rauemi Kia Ōrite hou e tuku te haepapatanga mō te whakarite i te mana – mā te whakaū ki ngā tikanga mahi tika – ki ngā tāngata katoa e tuku ana, e whai wāhi ana ki ngā taumata katoa o te taiao ako mātauranga matua.

Ko te Kete Rauemi Kia Ōrite he tuhinga e ora ana kia whakamahia ngātahitia e ngā ākonga me ngā tauira mai i ngā iwi me ngā ahurea i Aotearoa me ū rātou kaituku mātauranga matua.

Hei āwhina i ngā TEO ki te kawe i ngā tikanga mahi pai i te roanga o te haerenga o te ākonga, e rima ngā wāhanga o tēnei kete rauemi, me ngā kete rauemi anō e whakarite i te whakahaeretanga me te tautoko ako. Ka whakaatu ēnei i te āhua o te mahi tika i roto i te tautoko ākonga me te tuku whakaakoranga, he pēhea e whai atu ai tētah whakahaere i ngā mahi nei, me te hunga me mātua whai wāhi mai ki tēnei tukanga. Ko tētahi mea tino whai tikanga ko te whai wāhi mai o ngā ākonga

whaikaha ki ngā wāhanga katoa o te tukanga. Ka whāiti mai ko te hoanga o ngā whare, ngā kōrero whakaakoranga, ngā mahi whakaako, ngā tukanga pārongo, whakapāpātanga hoki me te tautoko.

He mea tino whai take kia whai wāhi tonu ngā momo ākonga whaikaha ki te whanaketanga me te arotakenga o ēnei mahi me te whanaketanga o ngā Mahere Mahi Whaikaha. He mea whai take anō kia maumahara tonu ngā kaituku mātauranga tērā e raru tonu ngā ākonga whaikaha i ētahi tauārai anō ka heipū mai i ngā mema o ētahi atu rōpū mana ūrite. Nā reira, me whai wāhi mai ngā rōpū pērā i ngā rōpū tauira Māori, ngā rōpū tāngata Pasifika, me ngā rōpū tauira ā-ao. Kei te kete rauemi ētahi kōrero mō te mahitahi me ngā ākonga whaikaha me ū rātou māngai.

Hei tautoko i ngā kaituku mātauranga matua ki te whakatinana i tētahi taiao mātauranga matua tuwhera rawa mō ngā ākonga whaikaha i Aotearoa, mā te kete rauemi rātou e āwhina ki te:

- whakamārama i te tūranga o ngā ākonga whaikaha i roto i te mātauranga matua i Aotearoa
- whakawhanake Mahere Mahi Whaikaha me ūna whāinga, ngā tohu tutukitanga me ngā wātaka, me te tuku i a rātou ki te aromātai i te ahunga atu ki tētahi taiao tuwhera mō ngā ākonga whaikaha
- tautohu i ngā tauārai tērā ka tūpono mai ki te whai wāhitanga me te tutukitanga o ngā ākonga whaikaha
- whakapai ake i ngā otinga mātauranga matua mō ngā ākonga whaikaha mā te tuku tohutohu, rauemi hoki
- aro atu ki ngā kaupapa-here me ngā ritenga ā-ture e pā ana ki ngā ākonga whaikaha be i roto i te māturanga matua.

Tērā ētahi huarahi mātuatua hei tuāpapa mō te waihanga taiao mātauranga matua tuwhera tonu mō ngā ākonga whaikaha. Ko tā ngā huarahi nei e mātua whakarite ai ngā kaituku mātauranga matua:

- kia whai huarahi ūrite ia ākonga whaikaha ki te whakatutuki i ngā mea e taea ana e ia, kia whai wāhi hoki ki ngā āhuatanga katoa o te ao mātauranga matua
- kia kitea i ngā pāhekohekotanga katoa me ngā ākonga whaikaha te ngākau mahara ki ū rātou motika, tō rātou mana, tumataiti, matatapu, ūritetanga hoki, me te whakarite

whakahoatanga me ēnei ākonga ki te tautohu i ō rātou matea tautoko ako me ngā tauārai ki heipū mai ki a rātou

- kia taea e ngā kaupapa-here, ngā tukanga, ratonga me ngā rauhangā, me te whakamahere rautaki me te tohatoha rauemi, te tuku kia ūrite te whai wāhi ngā ākonga whaikaha ki te mātauranga matua me te whānuitanga atu o ngā mahi e pā ana ki ngā āhuatanga katoa ō rātou taiao ako.
- he taiao ako ūrite mā te whaiwhakaaro ki ngā matea o ngā ākonga whaikaha i roto i ngā wāhi katoa o te tukanga ako, pērā i te hoahoa whakaakoranga, te marau, te tukunga, ngā wāhi whakangungu, ngā aromatawai me ngā rautaki tautoko
- kia whakangunga ngā kaimahi ki ngā hiahia o ngā ākonga whaikaha me te tono i aua ākonga ki te whakawhitī kōrero mō ō rātou hiahia, kia wawe, kia pono hoki te whakatau i ō rātou tono
- kia waihanga taiao haumaru mō ngā ākonga whaikaha ki te:
 - whakaatu tōmua i ō rātou hiahia kia tika ai ngā ratonga mai
 - tuku mana ūrite hei whakawhitī kōrero, whakatau otinga, i ngā wā e taea ana
 - kōrero ki ngā kura mātauranga matua mō ngā raru ka tūpono mai

Heoi, ko te whāinga matua o te Kete Rauemi Kia Ūrite he āwhina i ngā kaimahi katoa kia ngākau titikaha ai, kia noho hapepapa ngā kaiwhakahaere me ngā kaimahi whānui ki te whakarite i ngā tikanga mahi pai o te kete rauemi, tētahi mahere mahi whaikaha, me te tautoko mai a ngā ākonga whaikaha.

Mā tēnei kete rauemi ngā kaituku mātauranga matua e āwhina ki te hanga i tētahi anga e ngākau titikaha ai ngā kaimahi katoa me te whakarite hanganga e tautoko tika ai rātou i ngā ākonga whaikaha.